

Misad Katalin

A magyar mint idegen nyelv a pozsonyi Comenius Egyetemen¹

1. Bevezetés

A pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karán a múlt század húszas éveitől lehet különböző oktatási formákban magyar stúdiumokat folytatni. Jelen tanulmány a magyar idegen nyelvként történő oktatásának változatos színtereit mutatja be, valamint feltárja a szlovák anyanyelvűek nehézségeit a magyar nyelvi rendszer elsajátításában.

2. A magyar mint idegen nyelv a szlovák felsőoktatásban

Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása után alakult utódállamok köztudottan azok közé az országok közé tartoztak, ahol a többségi átlagpolgárok részéről hosszú évekig akkor sem mutatkozott igény a magyar nyelv elsajátítására, ha bizonyos területeken és helyzetekben szükséges vagy hasznos lett volna az ismerete. Szlovákiában a magyar nyelvvel szembeni ellenérzés az 1989-es rendszerváltozás után kezdett oldódni, majd mérséklődni. Ekkor az informális nyelvhasználati színtereken növekedni kezdett a presztízse, ami egyéb más tényezők mellett a felsőoktatásban magyart mint idegen nyelvet tanulók számában is megmutatkozott (vö. Misad–Hurka 1998: 94; Vozáriková 2007: 15; Misad 2009: 262, 2011: 136–138, 2018: 143–144, 2019: 214; Szilvási 2010: 17–20).

A többi külföldi országhoz hasonlóan a magyar mint idegen nyelv oktatásának intézményrendszere Szlovákiában is főként a felsőoktatáshoz kapcsolódik, ám az egyetemi magyar mint nem anyanyelv oktatása a 21. század elejétől visszaszorulóban van. Míg tizenöt évvel ezelőtt öt szlovákiai egyetemen lehetett magyart mint idegen nyelvet / hungarológiát tanulni, önálló tanulmányi szakként ma már egyik intézményben sem folyik ilyen jellegű oktatás. A pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke napjainkban elsősorban alapképzési levéltár és közép-európai tanulmányok szakos hallgatóknak biztosítja a magyar mint idegen nyelv oktatását. Az Eperjesi Egyetem szintén az alapképzési levéltár szakos hallgatók számára hirdet meg magyar mint idegen nyelvi kurzusokat. Korábban a Comenius Egyetemen, továbbá a nyitrai Konstantin Filozófus Egyetemen, a besztercebányai Bél Mátyás Egyetemen és a komáromi Selye János Egyetemen is folyt teljes körű vagy részleges magyar mint idegen nyelvi képzés, mely Pozsonyban, Nyitrán és Komáromban az érdeklődés fokozatos csökkenése, Besztercebányán pedig az ún. hungarisztika tanszék felszámolása miatt szűnt meg (Misad 2018: 144, 2019: 214).

---

¹ A dolgozat a szerző *Nyelvhasználat kétnyelvű környezetben* c. tanulmánykötetében megjelent hasonló témájú írás (2019: 213–225) aktualizált változata. A témával kapcsolatos vizsgálatok a Kutatás- és Fejlesztéstámogató Ügynökség APVV-17-0254 számú szerződése, valamint a Fórum Kisebbségkutató Intézet keretében működő Gramma Nyelvi Iroda kutatási terve alapján folytak a pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén.

3. A magyar mint idegen nyelv oktatási formái a pozsonyi Comenius Egyetemen

A Comenius Egyetemen bölcsészkarán rövidebb-hosszabb megszakításokkal 1923 óta lehet magyarul tanulni. Ekkor hirdette meg a kar *magyar lektori gyakorlatok* néven az első magyar nyelvű kurzust, melyet magyar és szlovák anyanyelvű hallgatók egyaránt látogathattak. Bár 1928-ban az ún. Magyar Szeminárium keretében magyar filológiai szakirány indult, a következő csaknem tíz évben magyar anyanyelvű oktatók hiányában mind az irodalomtudományi, mind a nyelvtudományi témájú előadások nagy részének oktatási nyelve a szlovák volt.

A szlovákiai magyarok jogfosztottsága idején minden magyar tanítási nyelvű oktatási intézmény, így a pozsonyi tudományos műhely működését is felfüggesztették. 1950-től a szlovák nyelvi tanszék ún. magyar altanszékeként folytathatta tevékenységét, s első lépésként újraindította a magyar filológiai képzést. 1959-ben megalakult az önálló magyar tanszék, mely a központi hatalom döntése értelmében előbb magyar nyelvű tanárképzést, majd az új évszázad elején a kar elképzeléseihez igazodva magyar párú tolmács-fordító képzést, végül a szlovákiai magyar média igényeit kielégítve magyar nyelvű kiadványszerkesztő képzést indított.

Az elmúlt több mint harminc év során a fentiekén kívül kísérletet tett a hungarológia tanulmányi szak elindítására; továbbá állandó jelleggel biztosítja a magyarnak nyelvi kurzusok keretében történő oktatását a kar levéltár szakos hallgatói számára; a közép-európai tanulmányok szakos, valamint a magyar nyelv iránt érdeklődő más szakos hallgatóknak pedig az érdeklődés igénye szerint hirdet meg magyar nyelvi kurzusokat.

3.1. Hungarológiai képzés

A tanszék az 1990/1991-es tanévben – az 1989-ben kezdődött kedvező politikai-társadalmi változásokra reagálva – hirdetett először tanulmányi szakot nem magyar anyanyelvű hallgatók számára. Mivel azonban különböző tárgyi és személyi feltételek hiánya miatt nem tudta biztosítani a speciális igényű hungarológiai képzést, a szak önmagában nem volt teljes értékű: csaknem másfél évtizeden keresztül egy másik tanulmányi szakkal, a szlovák nyelv és irodalom szakkal kellett párosítani. Az oktatás elsődlegesen filológiai jellegű volt, de a magyar nyelv- és irodalomtudomány különböző diszciplínái mellett a hallgatók betekintést nyertek a magyar történelem eseményeibe, a magyar eszmetörténet összefüggésrendszerébe, valamint a magyar művészetek világába is.

A 2005/2006-os tanévtől kezdődően önálló hungarológiai képzés indult a tanszéken. Ennek kereteit a képzés alábbi irányvonalai határozták meg: (1) a magyar mint második, illetve idegen nyelv oktatása; (2) a magyar kultúra közvetítése, különös tekintettel a magyar irodalomra. Ezek az irányok a hallgatói közösség összetételétől függően alakultak, hiszen eleve más összetevőket igényeltek a magyart második vagy idegen nyelvként tanuló hallgatók. A tanulmányi szak 2010-ben megszűnt; ennek oka egyrészt a nem megfelelő hallgatói jelentkezési arány, másrészt a felvett (jellemzően szlovák anyanyelvű) hallgatók gyenge előmenetele, tanulni nem akarása, más szakra való átlépése volt (vö. Misad 2009: 265, 2011: 137, 2018: 145, 2019: 215).

3.2. A magyar mint idegen nyelv oktatása napjainkban

A tanszék jelenleg főként levéltár és közép-európai tanulmányok szakos hallgatók számára biztosítja a magyarnak idegen nyelvként való oktatását. A levéltár szakosok az alapképzés első négy félévében általános nyelvi képzésben, a következő két félévben szaknyelvi képzésben részesülnek.

A közép-európai tanulmányok szakos hallgatók az alapképzés során öt féléven keresztül látogathatják a szabadon választható *magyar nyelv és országismeret 1–5* kurzusokat, emellett a *magyar nyelvű társalgás* kurzust is felvehetik. A magyar nyelv alapképzés elsajátítása iránt érdeklődő más szakos hallgatók az alapképzés első négy félévében a *magyar nyelv kezdőknek 1–4* kurzusokra jelentkezhetnek.

3.2.1. Magyar nyelv levéltár szakos hallgatóknak

A szlovákiai levéltárakban található 1918 előtti anyag jelentős része magyar nyelvű. Ezek feldolgozásának szükségessége vezetett ahhoz, hogy a levéltár szakos hallgatók az alapképzés során heti kilencven perces magyarnyelv-oktatásban részesüljenek. Ennek befejezése után elvileg képesnek kellene lenniük a magyar nyelvű szövegek feldolgozására, illetve szlovákra fordítására. Egy nyelvet azonban ilyen kevés idő alatt nagyon nehéz a megfelelő szinten elsajátítani, főként ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy a levéltárosok munkájuk során elsősorban régi szövegekkel találkoznak, melyeknek nyelvezete távol áll a mai magyar nyelvtől. A hallgatók nagy része ráadásul szlovák anyanyelvű; egynyelvű szlovák nyelvközösségben él; szüleivel, hozzátartozóival, ismerőseivel kizárólag szlovák nyelven érintkeznek; és anyanyelvén kívül egy vagy két idegen nyelvet (cseh, angol, német) is beszél valamilyen fokon, magyarul azonban nem tud³ (vö. Szabó Mihály 1990: 104; Misad 2009: 265, 2011: 136, 2018: 146, 2019: 216).

A levéltár szakos hallgatók magyarnyelv-oktatása két részre tagolódik: az első négy féléven megismerkednek az alapvető nyelvtani jelenségekkel, és elsajátítanak egy alapképzésű szókészletet, mely a mindennap használatos gyakoribb szavakat és kifejezéseket tartalmazza. Ezzel párhuzamosan tanulják a szakszókincset is, mégpedig úgy, hogy az egyes grammatikai tananyagrészekhez rövid szakszöveget kapcsolnak. Ezekre a szövegekre azért van szükség, mert a jelenlegi magyar–szlovák / szlovák–magyar szótárak régi, több évtizeddel ezelőtt született középszótárak, melyekben a levéltárosok számára fontos szavak csak elvétve vagy egyáltalán nem szerepelnek (Szabó Mihály 1990: 105; Misad: 2009: 265, 2011: 136, 2018: 146, 2019: 216–217).

A képzés második részében a hallgatók szakszövegekkel ismerkednek, illetve ezeket fordítják szlovákra. Ezek a szövegek lehetővé teszik az eddig tanult szakszókészlet felelevenítését, a már ismert nyelvtani jelenségek átismétlését és elmélyítését, továbbá az írott stílusra jellemző szerkezetek bemutatását és azonosítását; tartalmukat illetően pedig betekintést nyújtanak a magyar történelem egyes korszakaiba. A nyelvtanulás e szakaszában a hallgatóknak már képeseknek kell lenniük igényesebb levéltári szövegek szótár, szójegyzék segítségével történő lefordítására (Szabó Mihály 1990: 105; Misad 2009: 265, 2011: 137, 2018: 147, 2019: 217).

A tapasztalat azt mutatja, hogy bár a szlovák anyanyelvű levéltár szakos hallgatók később jól elboldogulnak a magyar nyelvű levéltári anyagokkal, nem tanulnak meg magyarul beszélni. Még azok a hallgatók sem igyekeznek a három év alatt elsajátított nyelvtudásukat tovább fejleszteni, akik a nyelvi gyakorlatokon hibásan ugyan, de alapszinten már beszéltek magyarul (vö. Szabó Mihály 1990: 105; Misad 2009: 265, 2019: 217).

³ A levéltár szakosok között évente egy, legfeljebb két olyan hallgató található, akinek saját bevallása szerint van magyar kötődése, illetve beszél „egy kicsit” magyarul. Általános és középiskolai tanulmányait azonban ők is szlovák nyelven végezték, a magyar nyelv köznyelvi változatát egyikük sem beszéli.

3.2.2. Magyar nyelv és országismeret közép-európai tanulmányok szakos hallgatóknak

A közép-európai tanulmányok szakon szlovákiai, illetve külföldi, főként a V4-ek országaiból és az utóbbi két évben Ukrajnából érkező hallgatók tanulnak. Az oktatás nyelve az alapképzés során az angol, mesterszinten a szlovák. A szak tantárgyi rendszere előírja, hogy a hallgatóknak az alapképzés során két új közép-európai nyelvvel is meg kell ismerkedniük. Ezeket saját belátásuk szerint választhatják ki a lengyel, a magyar, a német és a szlovén nyelv közül.

A magyart eddig cseh és lengyel anyanyelvű hallgatók választották, mindegyikük kezdő szintű nyelvtanulóként. Nyelvünk szókészletével és nyelvtanával a korábbi években levéltár szakosokkal közös nyelvórákon ismerkedtek, emellett speciális nyelvoktatásban részesültek, hiszen a nyelvtanulás célja esetükben más, mint a szaknyelvi készségeket igénylő levéltár szakos hallgatóké. A 2024/2025-ös tanévtől kezdődően a tanszék önálló nyelvi kurzusokat indít közép-európai tanulmányok szakosok számára, akik a nyelvtanulás mellett országismeretet is hallgatnak majd (Misad 2018: 147, 2019: 217).

3.2.3. Magyar nyelv bölcsészhallgatóknak

A levéltár és a közép-európai tanulmányok szakos hallgatóknak meghirdetett magyar nyelvi kurzusok iránt a 2005/2006-os tanévben akkora volt az érdeklődés a többi bölcsészhallgató körében, hogy a tanszék kari magyarnyelv-kurzust indított számukra. A 2006/2007-es tanévben két csoportban folyt az oktatás: a nyelvtanulók nagyobb része olyan történelem, politológia, filozófia szakos hallgató volt, aki úgy érezte, hogy az általa tanult szak megköveteli az alapfokú magyarnyelv-tudást; míg a többiek személyes okokra (magyar származás, magyar anyanyelvű családtag/barát/barátnő, tervezett magyarországi részképzés, magyar nyelvű szakirodalom tanulmányozása, érdeklődés a magyar mint „egzotikus” nyelv iránt) hivatkozva tanultak magyarul. Számunkra ismeretlen okok miatt 2015 és 2020 között olyan mértékben csökkent a kari magyarnyelv-kurzusok iránti érdeklődés, hogy a tanszék nem indított új kurzusokat, a magyarul továbbra is tanulni vágyó egy-két hallgató azonban betagozódott a levéltár szakosok adekvát nyelvtanulói csoportjába (vö. Misad 2011: 137, 2018: 147, 2019: 215–216).

Az időszakos érdektelenség után a 2021/2022-es tanévtől kezdődően ismét egyre több tanulmányi szakról iratkoztak be hallgatók a levéltár szakosok számára meghirdetett magyar nyelvi kurzusokra. A *magyar nyelv kezdőknek 1* és a *magyar nyelv kezdőknek 2* kurzusokon a hallgatók létszáma meghaladta a huszonötöt, emiatt a következő tanévben a tanszék ismét megnyitotta a szabadon választható kari kurzust, melyet a levéltár szakosokon és a közép-európai tanulmányok szakosokon kívül bármely más szak hallgatói felvehetnek. A kezdő kurzusokat látogató hallgatók eltérő nyelvtanulási motivációja új módszertani megoldások kialakítására ösztönzik a kurzust meghirdető tanszéket és a kurzust vezető nyelvtanárt.

4. A szlovák anyanyelvű nyelvtanulók számára nehézséget okozó nyelvtani részrendszerek

A magyar mint idegen nyelv oktatása az utóbbi két-három évtizedben mind Magyarországon, mind a külföldi oktatóhelyeken a funkcionális, a kontrasztív, a kognitív és a kommunikatív szemlélet szempontjait érvényesíti.

A grammatikára a fenti szemléletek nem elvont, hanem a nyelv működését feltáró szabályrendszerként tekintenek, mely egyúttal a kommunikatív kompetencia elérésének eszköze. A magyarnyelv-órákon ezért egy redukált nyelvtan tanítása folyik, ami azt jelenti, hogy a nyelvtanulók csak azokat a jelenségeket sajátítják el, amelyek feltétlenül szükségesek ahhoz, hogy átlássák a nyelv struktúráját. Ezeknek a nyelvtani jelenségeknek a száma azonban még

egy redukált nyelvtan esetében is igen nagy, ezért a grammatikai szabályok explicit ismerete nem elvárás a hallgatókkal szemben, bár ilyen jellegű bemutatásuk olykor elkerülhetetlen a biztos nyelvi kompetencia, illetve a nyelvi tudatosság megszerzéséhez. Sokkal inkább cél a nyelvtani szabályok implicit módon való megértése és a gyakorlatban való alkalmazni tudása; ezért a magyart idegen nyelvként tanuló hallgatók a funkcionális szemléletű grammatikával találkoznak tanulmányaik során (vö. Éder–Kálmán–Szili 1984: 6; Giay 1998: 370; Misad – Hurka 1998: 96; Bárdos 2000: 55–60; Misad 2002: 60–61, 2009: 266–267; Hegedűs 2004: 155, 2011: 15–16; Szilvásiová 2009: 42; Balogh 2018: 9–10; Nádor 2018: 51; H. Varga 2018: 9–10; Dóla 2020: 84).

Bármely nyelv idegen nyelvként való oktatása során különös fontossággal bír a nyelvtanulók anyanyelve, illetve a tanult nyelv összevetésén alapuló kontrasztív módszer. Esetünkben a magyar és a szlovák nyelv közötti lényeges eltérések az átlagosnál is jobban nehezítik a hallgatók helyzetét (eredetét illetően a magyar uráli, ezen belül finnugor nyelv, míg a szlovák indoeurópai; tipológiai sajátosságait tekintve a magyar agglutináló nyelv, a szlovák pedig flektáló), hiszen olyan elvont jelenségeket kell megérteniük, amelyek az anyanyelvükben és az általuk ismert más nyelvekben vagy teljesen ismeretlenek, vagy más szabályok szerint működnek.

A tapasztalat azt mutatja, hogy a magyart idegen nyelvként tanulók számára – anyanyelvüktől függetlenül – a legnagyobb gondot az igék általános és határozott ragozása, az igekötős igék, valamint a szórend okozzák: ez a három jelenség ugyanis az, melyek tekintetében a magyar szinte az összes nyelvtől eltér. A szlovák anyanyelvűek magyartanításában a fentiek mellett további jelenségek, ezek funkciói és összefüggései nehezítik a szükséges ismeretek elsajátítását.

4.1. Igeragozás

Az igék kétféle, általános és határozott ragozása kifejezetten magyar sajátosság, melyet a szlovák anyanyelvű magyarnyelv-tanulóknak nincs mihez hasonlítaniuk, hiszen anyanyelvükben és az általuk ismert indoeurópai nyelvekben nem találkoznak hasonló jelenséggel. Tapasztalataink szerint a fő nehézséget a tárgy határozottságának, illetve határozatlanságának megértése okozza számukra: tudatosítaniuk kell ugyanis, hogy az általános ragozás nem azt jelenti, hogy a mondatnak nincs tárgya, sőt nem is az ige tranzitív jellege engedi vagy korlátozza a tárgy jelenlétét, hanem a tárgy határozott vagy határozatlan volta az, ami befolyásolja az ige ragozását. A ragozás kérdésén túl hallgatóink az ikés igék funkcióinak azonosításakor, az igék tőtípusok szerinti jelen és múlt idejű ragozásakor, a kötőmód tanulása közben és az igeragozásban is érvényesülő hangrendi szabályok érvényesítésekor ütköznek további akadályokba (vö. Giay 1998: 377–378; Misad 2002: 61, 2009: 267, 2018: 149–150, 2019: 219; Hegedűs 2004: 41–55; Szili 2006: 12–42; Szilvásiová 2009: 43).

4.2. Vonzatstruktúrák

A vonzat fogalmát és funkcióját a nyelvtanulók anyanyelvének sajátosságaiból kiindulva közelítjük meg. A mondat grammatikai középpontját alkotó ige vonzatkerete mind a szlovák, mind a magyar nyelvben az ige szituatív jelentésétől függ, azaz ahány jelentése van az igének, ahány szituációban alkalmazható, annyi vonzatstruktúrával rendelkezik. A szlovák anyanyelvűek magyartanításában az első relációt a tárgy irányában keressük, miközben felelevenítjük a tárgy határozottságáról, illetve határozatlanságáról szerzett korábbi ismereteket (*učit' sa beseň – verset tanul v. a verset tanulja*). A második reláció a szabad, illetve a kötött határozók felé mutat (van *valahol*, felkel *valamikor*; beszél *valamiről*, érdeklődik *valami iránt*), de az ige aktuális jelentéséből eredő vonzatilehetőségeket (*Gábor válik a feleségétől*; *A válasz után köddé*

válik), valamint a szlovák és a magyar vonzatok esetbeli különbségeit is tárgyalja: *Anka sa rozvádza s manželom* [társhatározói eset] – Anna válik *a férjétől* [ablatusi eset] (vö. Misad–Hurka 1998: 99; Misad 2002: 62, 2009: 269, 2018: 150–150, 2019: 219–220; Hegedűs 2004: 244–248; Szilvásiová 2009: 44–45).

4.3. Igekötők

A magyar igekötőknek a szlovák nyelv adekvát elemeivel való összehasonlítása főként a jelentés és a szórend vonatkozásában okoz nehézséget. A nyelvtanulók csupán az irányt jelölő igekötők elsődleges jelentését ismerik fel; az igei szerkezet jelentését részben vagy teljesen megváltoztató igekötőket (mos – *elmos*, *felmos*, *kimos*, *le mos*; takarít – *megetkarít*), valamint a különböző igeaspektusokat kifejező igekötőket (ír – *megír*, beszélget – *elbeszélget*) csak az igei szerkezet nyelvi környezetében, az aktuális funkció elmagyarázása után értik meg. Az igekötők részletes leírása éppen ezért nem csupán e nyelvi elemek szemantikai és tágabb funkcionális variabilitásának pontosabb feldolgozását teszi lehetővé, hanem az igekötő és az igei szerkezet tipikus funkcióinak és poliszém változatainak összefüggő, motivációs bemutatását is (vö. Giay 1998; Szili 2006: 12–42, 2009: 176–186; Misad 2002: 61–62, 2009: 268, 2018: 150, 2019: 219; Hegedűs 2004: 95–101; É. Kiss 2004: 15–42; Szilvásiová 2009: 44; Tolcsvai Nagy 2013: 188–191).

4.4. Igenevek

Nyelvünk az igei jelentéstartalmat nemcsak önálló mondatként, hanem mondatrészé sűrítve is képes kifejezni; ez utóbbi eszköze az igei jelentésű, de névszói funkciójú igenév. A főnévi igenév tekintetében a szlovák anyanyelvű nyelvtanulók számára annak a jelenségnek a tudatosítása okoz gondot, hogy e szótípus személyragokat vehet fel, melyek használatát szintaktikai szabályok határozzák meg. A szlovákban a főnévi igenév csak alapalakjában (igető + *-t'* morféma) használatos, a mondat alanyára való utalás a mellette álló segédige személyragozásával történik (Musíš *riešiť* tento problém – *Meg* kell *oldanod* ezt a problémát). A melléknévi igenévet illetően a folyamatos és a befejezett igenévfajtáknak az alapige tőtípus szerinti alakjait sajátosságai (egymásra *lövő* emberek, lábon *lőtt* ember); a befejezett melléknévi igenévi és a határozói igenévi jelentés egymástól való elkülönítése (A tegnap még működő helyett egy *bezárt* boltot találtak; A bolt *zárva* volt); valamint a *levő* és a *való* segédigenevek nyelvtani funkció szerinti alkalmazásának megértése (családokkal *való* törődés, családokon *levő* teher) nehezíti a tananyag elsajátítását. A határozói igenév vonatkozásában egyrészt a többféle időviszonyító jelentés, másrészt az igei tartalom megszűnésével bekövetkezett sokrétű szófajváltás bizonytalanítja el a hallgatókat (vö. Giay 1998: 373–376; Hegedűs 2004: 65–68; Misad 2009: 267–268, 2018: 151, 2019: 220; Szilvásiová 2009: 45–46; H. Varga 2018: 101–105).

4.5. Irányhármasság

A magyar nyelv egyik logikai sajátossága, hogy a valóság térviszonyait a lehető legpontosabban tükrözi vissza. E rendszerszemléletet átviszi a grammatikai síkra is, minek megfelelően a magyar helyhatározóragok és névutók (a *hol?* – *honnan?* – *hova?* kérdések alapján) hármas egységekbe rendeződnek. Ez az elv azonban az indoeurópai nyelvekben – így a szlovákban is – ismeretlen: e nyelvek a cselekvés körülményeire elsősorban elöljárószókkal és a megfelelő esetben álló névszóval utalnak, melyek nem mindig egyeztethetők össze az ekvivalensnek vélt magyar esetragokkal. A nyelvtanulók számára félreérthetőnek bizonyul, hogy azt a helyviszonyt, amit a szlovák azonos elöljárószóval, de két különböző nyelvtani esetben érzékeltet, a magyar két különálló raggal fejezi ki: *Knihu položím na stôl*; *Kníha leží na stole* – A könyvet az

asztalra teszem; A könyv az asztalon van. Az időviszonyok tekintetében is eltérők a három-irányúság kifejezőeszközei a két nyelvben (Stretname sa *o tretej*; Stretname sa *po tretej* – Háromkor találkozunk; Három *után* találkozunk), a magyarra jellemző rokon értelmű formai elemek pedig még tovább nehezítik az elsajátítást (*Szerdától szabadságon vagyok*; *Szerda óta szabadságon vagyok* – ugyanazt jelenti; *Hétfőtől* [szerdáig] nem dolgozom; *Hétfő óta* nem dolgozom – mást jelent; vö. Giay 1998: 357, 379; Hegedűs 2004: 156, 168; Misad 2009: 142–143, 2018: 151–152, 2019: 220–221; Szilvásiová 2009: 146; H. Varga 2018: 11–18).

4.6. Birtoklás

Nyelvünkben többféle eszköze van a birtoklás kifejezésének, mégpedig: birtokos személyjeles névszó (*házam*), birtokos jelzői szerkezet (*az öcsém háza* / *az öcsémnek a háza*), birtokos névmás (a ház az *övé*), személyes névmás (*az ő háza*), birtokjel (a ház az *öcsémé*), habeo-szerkezet (*az öcsémnek van háza*). A választás lehetősége, illetve a kontextushoz illeszkedő forma megtalálása már önmagában is gondot okoz a magyart idegen nyelvként tanulóknak, hiszen az indoeurópai nyelvek a birtokos jelzői szerkezetben birtokos névmással vagy birtokos melléknévvel jelölik a birtokost (*môj dom*, *Petrovo auto*). A birtokviszony kifejezőeszközeinek elsajátítását tovább nehezíti az a tény, hogy a magyar a birtokviszonyon belül a többes szám kifejezésére az általános többesjeltől (-*k*) eltérő toldalékformát, az ún. birtoktöbbesítő jelet (-*i*) és ennek alakváltozatait (-*ai*, -*ei*, -*jai*, -*jei*) alkalmazza, s az egy birtok – több birtok közötti különbséget hangsúlyozva sajátos birtokos személyjelezést használ (pl. *házam* – *házaim*; *a barátom háza* – *az ő háza*, *a barátoméék háza* – *az ő házuk*, *a barátoméék házai* – *az ő házaik*; vö. Giay 1998: 379–380; Misad 2002: 62–63, 2009: 143–144, 2018: 152, 2019: 221; Hegedűs 2004: 177–184; Sz. Hegedűs 2005: 39–42; Szilvásiová 2009: 147; H. Varga 2018: 32–36).

4.7. Szórend

A legtöbb nyelv legalább valamilyen szinten kötött szórendjéhez képest a magyar viszonylag szabad, aminek hallatán a nyelvtanulók többsége természetesen örül – arra gondolva, hogy végre egy nyelv, amelyben a mondatok megalkotásánál a szavak sorrendjére nem kell kifejezetten ügyelni. A helyzet természetesen nem ilyen egyszerű, mert egyrészt a magyar szórendben is vannak kötöttségek (gondoljunk az igekötők szórendi sajátosságaira, a kötómód használatainak eseteire stb.); másrészt ezek betartása nélkül nem alkotható nyelvtanilag korrekt mondat. A szórend tanításakor éppen ezért a generatív grammatika szórendszemléletére, valamint a fordítás során szükségszerűen alkalmazott aktuális mondattagolás elvére támaszkodunk; tapasztalataink szerint ezek nyújtják ugyanis a legfőbb segítséget a magyar szórendi szabályok megértéséhez (vö. É. Kiss 1983: 22; Giay 1998: 358, 380; É. Kiss – Kiefer – Siptár 1998: 31–38, 156–167; Misad 2002: 63, 2009: 279, 2018: 149, 2019: 218; Szilvásiová 2009: 43).

5. Összegzés

A magyar mint idegen nyelv oktatásának sajátos státusza van a pozsonyi Comenius Egyetemen: egyrészt a szlovák nyelvi környezet, másrészt a magyar nyelv legalább alapfokú ismeretét megkívánó szlovák nyelvű tanulmányi szakok, s nem utolsósorban a nyelvtanulók nem minden esetben önkéntes motivációja nagymértékben befolyásolja a tanulási célok elérése érdekében kifejtett oktatói tevékenység összehangolását. Az eltérő tanulási célok különböző tanítási formákat kívánnak meg, többek között adekvát magyar nyelvi anyagokat, a szlovák anyanyelvű hallgatókat tömörítő nyelvtanulói csoportokra szabott módszertani munkákat és a magyaroktatás kérdéseivel foglalkozó kiadványokat. Az elképzelések megvalósítása a magas óraszám-ban történő rendszeres oktatás mellett nem kis terhet ró a magyar mint idegen nyelv oktatását felvállaló tanszékre.

Irodalom

- Balogh Judit 2018. *Leíró grammatikai ismeretek magyar mint idegen nyelv szakos hallgatók részére*. Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- Bárdos Jenő 2000. *Az idegen nyelvek tanításának elméleti alapjai és gyakorlata*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Dóla Mónika 2020. *Módszertani útmutató a magyar nyelv tanításához*. Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- Éder Zoltán – Kálmán Péter – Szili Katalin 1984. Sajátos rendező elvek a magyar mint idegen nyelv leírásában. *Nyelvünk és Kultúránk* 56: 7–14.
- Giay Béla 1998. A magyar mint idegen nyelv/hungarológia oktatásának módszertani alapkérdései. In: Giay Béla – Nádor Orsolya (szerk.): *A magyar mint idegen nyelv/hungarológia*. Janus – Osiris, Budapest. 351–390.
- Hegedűs Rita 2004. *Magyar nyelvtan. Formák, funkciók, összefüggések*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához XXIX. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Hegedűs Rita 2011. A puding próbája... A funkcionális szemlélet egy lehetséges alkalmazása az egyetemi szintű grammatikatanításban. Esettanulmány a berlini hungarológia szak nyelvoktató műhelyéből. *THL2* 2011/1–2: 5–18.
- Sz. Hegedűs Rita 2005. A birtoklás magyar kifejezési módjai a nyelvtanulóknak készült grammatikák tükrében. *THL2* 2005/1: 38–43.
- É. Kiss Katalin 1983. A magyar mondat szerkezet generatív leírása. *Nyelvtudományi Értekezések* 116.
- É. Kiss Katalin 2004. Egy igekötőelmélet vázlata. *Magyar Nyelv* 100/1: 15–42.
- É. Kiss Katalin – Kiefer Ferenc – Siptár Péter 1998. *Új magyar nyelvtan*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Misad Katalin 2002. Interferenciajelenségek és egyéb nyelvi sajátosságok a szlovák anyanyelvű hungarisztika szakosok igehasználataiban. In: Lanstyák István – Simon Szabolcs (szerk.): *Tanulmányok a kétnyelvűségről*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony. 95–101.
- Misad Katalin 2009. A magyar mint idegen nyelv / hungarológia oktatásának gyakorlati kérdései a pozsonyi Comenius Egyetemen. In: Kolláth Anna (szerk.): *A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada*. Zora 68, Bielsko-Biala – Budapest – Kansas – Maribor – Praha. 261–273.
- Misad Katalin 2011. A magyar mint idegen nyelv/hungarológia oktatása a pozsonyi Comenius Egyetemen. *THL2* 2011/1–2: 133–139.
- Misad Katalin 2018. A magyar mint idegen nyelv oktatásának módszertani kérdései a pozsonyi Comenius Egyetemen. In: Lőrincz Gábor – Lőrincz Julianna – Simon Szabolcs (szerk.): *A magyar mint anyanyelv, kisebbségi nyelv és idegen nyelv oktatási kérdései és oktatási segédletei*. Selye Egyetem Tanárképző Kar, Komárom. 142–157.
- Misad Katalin 2019. *Nyelvhasználat kétnyelvű környezetben*. Fórum Kisebbségkutató Intézet – Gramma Nyelvi Iroda, Somorja.
- Misad Katalin – Hurka Katalin 1998. A magyar–szlovák nyelvi érintkezés a pozsonyi magyar tanszék hungarisztika szakosainak körében. In: Lanstyák István – Szabó Mihály Gizella (szerk.): *Nyelvi érintkezések a Kárpát-medencében*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony. 94–101.
- Nádor Orsolya 2018. *Tanított (anya)nyelvünk*. Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- Szabó Mihály Gizella 1990. A magyar nyelv oktatása szlovák levéltáros hallgatók részére. In: Giay Béla (szerk.): *A hungarológia oktatása*. Nemzetközi Hungarológiai Központ, Budapest. 104–106.

- Szili Katalin 2006. *Vezérkönyv a magyar grammatika tanításához (A magyart idegen nyelvként oktató tanároknak)*. Enciklopédia Kiadó, Budapest.
- Szili Katalin 2009. A *fel, le* és egyéb igekötős igék formai-szemantikai viszonyának kérdéséhez. *Magyar Nyelv* 105/2: 175–188.
- Szilvásióvá, Andrea 2009. A magyar mint idegen nyelv aktuális kérdései, különös tekintettel Szlovákiára. Szakdolgozat. Comenius Egyetem, Pozsony.
- Szilvási Andrea 2010. A magyar mint idegen nyelv/hungarológia műhelyei Szlovákiában. *THL2* 2010/1–2: 16–23.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2013. Az igekötő + ige szerkezet szemantikája. *Nyelvtudományi Közlemények* 109: 187–226.
- H. Varga Márta (szerk.) 2018. *Segédlet nyelvi formák és grammatikai funkciók tanulmányozásához (elmélet és gyakorlat)*. Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- Vozáriková, Judita 2007. Motiváció és attitűdök a magyar mint idegen nyelv oktatásában Pozsonyban. Szakdolgozat. Comenius Egyetem, Pozsony.

Misad, Katalin

Hungarian as a foreign language at Comenius University in Bratislava

The Faculty of Arts at Comenius University in Bratislava has been offering Hungarian studies in various forms of education for over a hundred years. The study presents the diverse domains for teaching Hungarian as a foreign language there and explores the difficulties native speakers of Slovak have in understanding the grammatical system of Hungarian.